

'Het is niet zo dat de wereld in 2050 plots zal vergaan'

De grootste schaduw over de wereld is niet de opwarming maar doemdenken, vindt Louise Fresco, specialiste duurzame ontwikkeling. 'Doemdenken werkt verlamdend. Mijn optimisme over de wereld is gefundeerd.'

Door Eva Berghmans Foto's Katrijn Van Giel

'Eet altijd uit een mooie kom of van een mooi bord.' Louise Fresco (70), landbouwingenieur en schrijfster, houdt niet van aanbevelingen over wat en hoe te eten, maar voor deze maakt ze een uitzondering. Zelf eet ze bij voorkeur uit een Chinese kom – meegebracht van een van de vele reizen die ze in haar vijftigjarige carrière maakte, onder meer voor de Food & Agriculture Organisation van de VN.

Het belang van servies zit 'm hierin: het gaat erom dat je zorgvuldig en aandachtig met je eten omgaat. De manier waarop je eet, is de laatste stap in de keten die begint op het veld, of eerder nog, bij de ontwikkeling van het zaad dat die boer plant. Ons voedsel is het resultaat van een complex samenspel van mens, natuur, wetenschap en cultuur: dat is de rode draad in *Ons voedsel*, Fresco's nieuwe boek. Met veel liefde schrijft ze over momenten en mensen die haar bijbleven, van de python die een feestmaal voor de gemeenschap werd in Congo, tot de hoogbejaarde Chinese onderzoeker die zijn geheime voorraad granaatappelzaad aan haar meegaf. Het boek combineert memoires met wetenschap, en tegelijk heeft Fresco veel oog voor de verhalen en emoties die met

eten samenhangen.

Ons voedsel is een persoonlijker boek dan Hamburgers in het paradijs , waarin Fresco tien jaar geleden haar kennis bundelde voor de geïnteresseerde leek. Vlees, brood, biologisch of niet-biologisch, de link tussen landbouw en biodiversiteit: het kwam allemaal aan bod – ‘alleen over CO zou ik misschien een hoofdstuk moeten toevoegen, daar werd toen nog niet zoveel over gesproken’, zegt Fresco, die tot 2022 voorzitter van het bestuur van de universiteit van Wageningen was, waar ze net als bij de VN een dialoog tussen wetenschap, overheid en industrie wilde aanzwengelen.

Ons voedsel laat een optimistisch geluid horen. Hoe slaagt u erin te blijven geloven dat het goedkomt met onze wereld, terwijl de temperatuur onrustwekkend stijgt?

“Geloven” vind ik een raar woord, want dat doe je zonder basis. Mijn optimisme is gefundeerd. Ik heb er vertrouwen in op basis van wetenschappelijke ontwikkelingen die ik zie, en op basis van ons verleden, waarin de menselijke creativiteit al heel veel problemen heeft opgelost. Honderd jaar geleden was de helft van de wereldbevolking ondervoed, nu is dat nog 10 tot 11 procent. Voor een belangrijk deel is dat in gebieden waar oorlog is, en niet meer omdat er op wereldschaal te weinig voedsel geproduceerd wordt. Ik heb er vertrouwen in dat we in staat zijn om oplossingen te vinden, zowel technisch als beleidsmatig, voor de problemen waar we nu voor staan. Als je het op de lange termijn bekijkt, zie je hoe we telkens leren van onze fouten. Het bijzondere aan ons mensen is dat we kennis kunnen overdragen, en dat die van generatie op generatie verbeterd kan worden.’

Bij het begin van de conferentie over biodiversiteit noemde de secretaris-generaal van de VN de mensheid ‘een massavernietigingswapen’. Dat kon tellen als wake-upcall. U roept in uw boek op tot een nieuwe verlichting, waarbij de mens niet tegenover de natuur staat. Hoe ziet u dat?

‘Ja, zeg, dat vond ik bijna demagogisch. De mens heeft effect op de natuur, dat is zo. Wij gebruiken de natuur, zoals alle soorten de natuur gebruiken. Alleen hebben wij instrumenten om het op grote schaal te doen, en daar moeten we beter mee leren omgaan. Dat kan ook. De vervuiling van het oppervlaktewater, bijvoorbeeld, is veel minder erg dan in de jaren 60, omdat we geleerd hebben om water te zuiveren en fabrieken te controleren. Daar heeft de combinatie van technologie en beleid goed gewerkt. Ik wil de problemen niet bagatelliseren, maar de somberheid die heerst, is niet onderbouwd. Doemdenken heeft geen oog voor nuance, het werkt verlamdend in plaats van dat het de ramen van het denken openzet.’

Moeten we niet radicaler denken dan oplossingen te zoeken voor de problemen die ontstaan zijn als neveneffect van onze materiële welvaart? Moeten we niet radicaal eenvoudiger gaan leven en een bescheidener plek in de natuur innemen?

‘Ah, de romantiek van het eenvoudige leven! Het is een heerlijk idee, dat je in de zon zit te kijken naar je tomatenplanten die groeien, en dat je denkt: zo is het bedoeld. Maar het is een illusie. De realiteit is dat twee derde van de mensen op deze wereld in steden woont, waar ze helemaal geen plek hebben voor een tuin. Werken op het land is ook niet zo romantisch als we ons graag voorstellen terwijl we aan boerderijtoerisme doen. En dat simpele leven was vooral heel kort en heel naar. De levensverwachting was dertig jaar, en je kon sterven aan een simpele infectie van een simpele wonde.’

‘Vooruitgang is een soort schaatsbeweging. Als we hadden geweten hoe we perfect konden industrialiseren, waren we nooit aan die fossiele brandstoffen begonnen, maar dat is een soort argument uit het ongerijmde, waar je niets meer mee kunt. Het is gebeurd. De vraag is nu niet: moeten we terug naar een pre-industriële economie?’

De vraag is: hoe kunnen we de negatieve effecten van die broeikasgassen beteugelen? En dan zie je dat er ontzettend veel gebeurt, alleen gaan die aanpassingen niet van vandaag op morgen. Het doemdenken zegt dan: de curves gaan nog altijd omhoog. Dat is ook zo, maar het is niet zo dat in 2050 – wat een arbitraire datum is – de wereld plots zal vergaan. Zelfs met wat meer CO blijft die planeet natuurlijk best bestaan.'

'En sterker nog, en dit is geen pleidooi om maar door te gaan met CO uitstoten, die opwarming heeft ook positieve effecten in sommige gebieden. Het belangrijkste positieve effect is dat in het noordelijk halfrond – in noordelijke delen van China, Rusland, Canada en Scandinavië – het iets warmer wordt, waardoor er meer aan landbouw kan worden gedaan. Die zone schuift met zo'n 100 kilometer op naar het noorden in de loop van deze en volgende eeuw.'

Compenseert dat dan voor de gebieden waar het zo warm en zo droog wordt dat er niets meer kan groeien?

'Ja, ik denk het wel. En ik denk ook dat je in die warme en droge gebieden nog veel kunt doen, met verstandige irrigatie bijvoorbeeld. Je kunt zonne-energie gebruiken om gedecentraliseerd te irrigeren, met een zonnecel voor ieder pompje. De basis van mijn optimisme is kijken naar de kansen die er zijn.'

Als het op oplossingen aankomt, vindt u Europa te voorzichtig, schrijft u. Welke oplossingen laten we liggen?

'Ik vind het heel jammer dat de discussie over genetica zo ongenueanceerd is. Onder meer door sociale media en polarisering reageren overheden in deze materie erg ad hoc, bang en op de korte termijn. Er hangt meteen de schaduw van het monster van Frankenstein over, je kunt er bijna niet meer over praten.'

'De angst voor vreemde hybriden komt vooral voort uit de genetische modificatie die werkt met genen die vreemd zijn aan de soort. Je kunt uit vissen die in heel koud water zwemmen, een gen halen dat maakt dat ze niet bevriezen, en dat gen kun je inbrengen in een aardbei. En dan wordt die aardbei vorstbestendig.' De tweede categorie van genetische modificatie, waarvan ik vind dat we het dossier moeten heropenen, blijft meer binnen de familie. Dan haal je bijvoorbeeld een gen uit een wilde aardappel, die resistenter is tegen schimmels dan de commerciële aardappelen, en je combineert die met de kweekaardappel. Dat zou heel veel bestrijdingsmiddelen kunnen sparen, maar in Europa is die weg afgesloten.'

Is die angst onterecht? Heeft de wetenschap zicht op de mogelijke langetermijngevolgen van genetisch gemodificeerde planten?

'Toen de eerste grootschalige introducties gebeurden, met een beperkt aantal soorten en genen, maar wel op honderdduizenden hectaren in de wereld, werd gezegd dat het gevaarlijk zou zijn, voor de vlinders bijvoorbeeld. Intussen experimenteren we al 25 jaar met deze technologie en is er voorlopig geen enkel bewijs dat het onveilig zou zijn, negatieve ecologische effecten zou hebben of allergieën opwekken. Maar je moet altijd voorzichtig zijn: afwezigheid van bewijs is niet per se hetzelfde als bewijs van het tegendeel.'

'Heel jammer vind ik dat ook de nieuwste geneticatechniek, de crispr-cas, ingedeeld wordt onder die ggo's, terwijl het iets heel anders is en veel perspectief biedt.'

Wat is het verschil?

'Bij de crispr-techniek breng je geen gen van buitenaf in de plant binnen, je werkt met het genetisch materiaal dat al in de plant aanwezig is. Tomaten, bijvoorbeeld, hebben genen die kunnen coderen voor bepaalde vitamines of antioxidanten. Die tomaat heeft daar zelf geen behoefte aan, dus het gen is niet geactiveerd. Je kunt dat activeren, en dan krijg je een tomaat die iets gezonder is. Dat mag niet, omdat het allemaal onder het hoofdstuk genetische modificatie valt. Ik hoop en verwacht dat die juridische ban toch minstens voor crispr-cas gebroken

wordt. Je zou met die techniek planten kunnen krijgen die resistent zijn tegen bepaalde ziektes, wat zou schelen in de bestrijdingsmiddelen die nodig zijn.'

'Dat is een van de fouten die we gemaakt hebben in de landbouwrevolutie van de vorige eeuw. We dachten dat het zou goedkomen als we planten maar bespoten en veel kunstmest gaven. Nu weten we dat daar een ecologische storing van komt, en dat we dat vooral niet moeten doen. Maar net zoals mensen af en toe medicijnen gebruiken, moeten planten ook af en toe beschermd worden. Zeker omdat in een warmer klimaat schimmels een groot probleem kunnen worden.'

De boeren zijn de kop van Jut in heel wat milieudiscussies. Zijn we onredelijk hard voor de landbouw, bijvoorbeeld als het gaat over stikstof?

'Het is makkelijker om je liefde aan de natuur te betuigen dan aan de bio-industrie, ook al omdat velen geen besef meer hebben van wat de boerenstiel inhoudt. Voedsel is iets wat continu bij de hand is in de supermarkt, je hoeft niet stil te staan bij waar het vandaan komt. Iedereen houdt van natuur, en het is belangrijk dat we beschermen wat ongerept is. Maar als je natuur wilt, heb je geavanceerde landbouw nodig – technisch én ecologisch, dat je heel precies weet dat je niets doet wat onnodig is. Hoe efficiënter je voedselproductie, hoe meer land je overhoudt voor natuur.'

'Ik verwacht ook dat een deel van de landbouw en veehouderij in Nederland en België zal verminderen. Jonge mensen hebben, door de financiële onzekerheid en de veranderende maatregelen, geen zin meer om boer te worden. Maar als het betekent dat de veehouderij naar Roemenië en Polen gaat, dan moet je je afvragen onder welke omstandigheden dat gebeurt. Als die omstandigheden op het vlak van CO₂, ecologie, arbeid, dierenwelzijn

minder goed zijn, wat hebben we dan gewonnen? Dan hebben we onze zorgen geëxporteerd.'

Kunnen we niet veel problemen oplossen als we stoppen met vlees eten?

'De consumptie van dierlijke eiwitten in het algemeen is een probleem, en in het Westen zouden we het best matigen. Maar ook daar is het verhaal ingewikkeld. Ik ben niet gewonnen voor een totale ban op vlees. Gezonde volwassenen komen heel goed toe met heel weinig of geen vlees. Maar opgroeiende kinderen, zwangere vrouwen en ouderen, die vaak heel kleine maagjes krijgen, hebben dierlijke producten nodig, niet alleen vanwege de eiwitten maar ook vanwege ijzer en andere mineralen.'

'Er is ook veel land op de wereld dat je niet kunt gebruiken voor akkerbouw, maar wel kunt laten begrazen. En als je alle eiwitten en alle mineralen uit planten wilt halen, dan hebben we een kwart meer landoppervlakte nodig. De hele discussie over voedsel komt neer op het afwegen van ongelijksoortige dingen. Wat ik kan doen, is wat van die afwegingen meegeven, maar de politiek zal moeten beslissen.'

Hoe ziet u de rol van de overheid in de voedselproblematiek?

'De overheid moet maken dat jij niet op een label hoeft te kijken om te weten of wat je eet, veilig en duurzaam is. Van wat er te koop is, zou gegarandeerd moeten zijn dat het duurzaam geproduceerd is. De kennis over eten neemt toe bij de consument, maar daarmee is eten ook heel erg beladen geworden. Dat kan niet de bedoeling zijn. Ik wil dat de vrolijkheid van eten terugkomt. Die verantwoordelijkheid ligt bij de overheid.'

En wat doe ik tot het zover is? Toch blijven twifelen in de supermarkt over dat stuk tonijn en die avocado?

'U moet zich niet te veel zorgen maken. Als je gewoon matig eet, en je maakt dat je niet te veel weggooit, is het goed. Een derde van wat op het land staat, komt niet in de maag van de consument terecht. Dat is verschrikkelijk. Kijk naar brood, dat onterecht verketterd wordt. Het is een van de oudste en veelzijdigste voedselproducten die we hebben, en erg voedzaam. Brood is de categorie die we het meest weggooien in België en Nederland. Weet je waarom? Omdat we zo gewend zijn dat er vers brood is, dat we geen brood van een dag oud meer willen eten. Je

kunt er van alles mee doen – roosteren, gewonnen brood van maken, croutons – maar we doen het niet meer.'

'We zijn vergeten hoe uitzonderlijk het is dat we zo moeiteloos genoeg te eten hebben. Wij zijn, op deze plek en op dit moment in de geschiedenis, erg bevoorrecht. In de jaren 50 gaven mensen nog de helft van hun inkomen uit aan voeding, nu is dat nog 10 tot 12 procent van het budget. Veel Europeanen hebben op dit moment het gevoel dat het glas halfleeg is, maar objectief is het glas meer dan halfvol.'

Ons voedsel is uit bij Prometheus.